

Стасюк Н.І.

студент,

Науковий керівник: Шпак Д.О.

кандидат історичних наук, доцент,

Миколаївська філія

Київського національного університету культури і мистецтв

ПРЕДМЕТ ЕСТЕТИКИ ЯК ДУХОВНО-ЧУТТЄВОГО ПІЗНАННЯ СВІТУ: СПРОБА ВИВЕДЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО

Естетика без мистецтва – рукоять без меча;
мистецтво без школи – меч без рукоятки.

Вільгельм Фішер

Естетика – наука про становлення чуттєвої культури людини. Таке загальне визначення витікає з органічної єдності двох своєрідних частин цієї науки, якими є: 1) Виявлення діалектики самого процесу освоєння, специфіки естетичного як прояву ціннісного ставлення людини до дійсності; 2) Художня діяльність людини. Обидві частини хоч і тісно взаємопов'язані, проте відносно самостійні. У першій розглядаються питання природи, специфіки і творчого потенціалу естетичного, категорії естетики – прекрасне, трагічне, комічне тощо. Друга частина охоплює художню діяльність людини, структурну і функціональну її своєрідність, природу художнього таланту, видову, жанрову та стильову самобутність мистецтва. Саму історію становлення естетики як предмета без перебільшення можна назвати процесом пошуку адекватного співвідношення між зазначеними частинами. Своєрідну функцію «пластичного мосту» при цьому виконували такі поняття, як прекрасне, досконале, гармонія, цінність, філософія мистецтва. Протягом багатьох століть естетика виступала і як «наука про прекрасне», і як «наука про досконале», і як «наука про закони розвитку мистецтва».

Естетика, безсумнівно, філософська наука, і впродовж своєї історії йшла в руслі філософії (а та, в свою чергу, в руслі загальної культури людства), то раціоналізує, то наближається до мистецтвознавства і позитивізму, то перебільшуючи роль філософських абстракцій і логізму, то пориваючи з філософією і логікою, то ототожнюючи естетично-художнє освоєння з науковим пізнанням, то заперечуючи будь-які зв'язки мистецтва з наукою, то канонізуючи ті чи інші свої положення, то впадаючи в естетичний релятивізм, породжуючи недовіру до себе [1].

Як відомо, вперше термін «естетика» був використаний Олександром Готлібом Баумгартеном у 1735 р. у його дисертації «Філософські роздуми про деякі питання стосовно поетичного твору». У 1750 р. О. Г. Баумгартен опублікував перший том монографії «Естетика, призначена для лекцій», в якому він наділив естетику як науку філософського циклу самостійним статусом. Німецький просвітитель розподілив пізнання світу людством на два так звані горизонти. Логічний горизонт, або логіка, на думку науковця, був вищою

інтелектуальною формою пізнання, спирався на судження розуму та мав своїм результатом істину. Естетичний горизонт спирався на емоційне, почуттєве ставлення до світу, на судження смаку й вів людину до пізнання прекрасного. Загалом нову дисципліну науковець визначав як науку про досконале у світі явищ, досконалість чуттєвого пізнання та вдосконалення смаку.

Набуття самостійного наукового статусу естетикою та закріплення в ній значущості почуттєвого виміру осягнення світу припало на XVIII ст. Але складання розумової, раціональної наукової картини світу в той же час довело, що в осягненні дійсності є наявним інший «вектор» – емоційно-почуттєвий, який має не меншу важливість для людини й людства. Самий дух раціоналізму, потяг до наукового обґрунтування й впорядкування людських знань не залишив поза увагою досвід, накопичений людством у сфері емоційно-почуттєвого, духовно-ціннісного, художнього осягнення та опанування світу [2].

Необхідно відзначити полісемантичність слова «естетика», яке досить часто використовується не лише щодо визначення однієї зі сфер наукового пізнання світу, а й для характеристики різноманітних площин буття й діяльності людини – поведінки, спорту, побуту, праці. Говорять також про естетику конкретного виду мистецтва – естетика музики чи творчого світу митця, естетика О. Довженка або естетика Л. Костенко. Навіть побіжний погляд на історію та сьогодення цієї науки демонструє масштабну палітру визначень її сутності, предмета, проблемного поля й структури. Звернемося лише до деяких з них: «Естетика як наука – це система законів, категорій, загальних понять, яка у світлі певної суспільної практики відображає сутнісні естетичні якості реальності й процесу її освоєння за законами краси, особливості соціального буття та функціонування мистецтва, сприйняття й розуміння продуктів художньої діяльності» [3, с. 17]; «Естетика – це філософська наука про найбільш загальні принципи та засади чуттєво-духовної взаємодії людини з навколишнім світом, які забезпечують гармонійність цієї взаємодії та можливість закріплення світовідчуття в художніх моделях та уявленнях про довершене» [4, с. 21]; «Естетика – наука про становлення чуттєвої культури людини» [5, с. 7]; «Естетика – це наука про гармонію людини з Універсумом» [6, с. 7]. Цей перелік, безумовно, можна продовжити, оскільки будь-яка «жива», затребувана людством наука завжди скерована на вдосконалення та розширення досвіду. Повною мірою це стосується естетики ще й тому, що їй притаманна така специфічна риса, як відкритість. Кожний етап історичного буття висуває перед людством необхідність осягнення нових явищ суспільної практики, у тому числі й художніх.

Естетичне знання орієнтоване на виявлення та фіксацію найбільш суттєвих, загальних, об'єднуючих начал у всьому розмаїтті індивідуальних естетичних бачень світу, що дозволяє аналізувати сутність і реконструювати історію емоційно-почуттєвого, духовно-ціннісного осмислення світу людством. Так можна продовжувати ще дуже довго, адже кожна наука, що розвивається завжди має на меті розширюватися та збагачуватися. Це досить прямо стосується і естетичної науки, яка у своїй природі є дуже відкритою. Кожна

фаза її розвитку спонукає людство розвивати предмети людської практики, яка включає в себе і мистецьку практику.

Естетика ставить перед собою ціль віднайти усі можливі естетичні погляди на світ, за допомогою яких можна буде ще краще зрозуміти естетичне світобачення людей на універсум. Історія естетичної науки показує нам яким важким та тернистим був шлях її формування, визначення її проблематики та основних предметів. Досить довго, коли естетика була невід'ємною частиною філософських вчень, естетичні проблеми полягали у освоєнні суті та природи мистецтва та творчої діяльності. Через це протягом декількох століть естетична наука розумілася у двох напрямках – як вчення про красиве та досконале і як філософія творчості. З огляду на те, що в естетиці особлива увага приділяється дослідженню мистецтва, зокрема його сутності та закономірностей еволюції, вона не може не мати зв'язків із мистецтвознавчими науками, які зосереджені на вивченні окремих видів мистецтва. Мистецтвознавчі науки спираються на результати філософсько-теоретичного аналізу мистецтва в цілому, які накопичуються в процесі розробки естетикою загальної теорії мистецтва. У свою чергу, мистецтвознавство, аналізуючи конкретний вид мистецтва з позицій його історії, теорії та художньої критики, озброює естетику конкретним матеріалом, який узагальнюється, абстрагується і використовується для визначення загальних закономірностей розвитку художньої творчості.

Естетику не можна уявити без зв'язку з такою наукою, як культурологія, система знань якої дозволяє пізнати, як формуються та трансформуються естетичні та, зокрема, художні цінності в різних типах культур, в умовах різних культурних парадигм [2]. Розповсюдженим було твердження про те, що одним з найголовніших предметів естетики є багатство естетичних характеристик світу. Дане досить лаконічне та стримане трактування предмету естетики іноді, але використовується і нині. Але стає ясним та зрозумілим те, що сфера духовного та емоційного включає в себе не лише щось досконале та красиве, а, це більше стосується сучасної творчої діяльності, навпаки, говориться що краса не є завжди втіленням чогось ідеального. Дуже різноманітне, неоднозначне та неповторне існування людства сьогодні також свідчить про духовне його освоєння.

Отже, усе вище сказане дозволяє нам визначити об'єктом естетики усе навколишнє середовище людини та предмети її творчої та мистецької діяльності, а предметом є духовно-чуттєве пізнання світу та творчість, яка і лежить в основі цього пізнання. Не можна не зауважити, що чуттєве освоєння світу не можна відокремити від ціннісного відношення, за допомогою якого ми можемо зрозуміти усю цінність всього, що нас оточує. «Такі незмінні ціннісні орієнтири як «красиве» та «ідеальне» дозволяють опанувати суть естетичної науки і цінності соціального, творчого життя людства» [7].

Список використаних джерел:

1. Студопедія. Естетика як філософська наука [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studopedia.com.ua/1_60326_estetika-yak-filosofska-nauka.html
2. Учебные материалы – Естетика (за ред. Л. В. Анучиної, О. В. Уманець) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uristinfo.net/uchebnye-materialy/279-estetika--za-red-lv-anuchinoyi-ov-umanets-/8771-.html>

3. Борев Ю. Б. Естетика / Ю. Б. Борев. – М.: Политиздат, 1988. – 237 с.
4. Карнажицкая Т. В. Естетика: учеб. пособие / Т. В. Карнажицкая; под науч. ред. Н. А. Королькова. – Минск: ОДО «Равноденствие», 2004. – 130 с.
5. Естетика: підручник / Л. Т. Левчук, Д. Ю. Кучерюк, В. І. Панченко; за заг. ред. Л. Т. Левчук. – К.: Вища школа, 2000. – 168 с.
6. Бычков В. В. Естетика: учебник / В. В. Бычков. – М.: Гардарики, 2004. – 211 с.
7. Естетика у сучасному світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://estetica.etica.in.ua/estetika-yak-nauka/>

Степанов А.О.

викладач,

*Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького*

ВІДЧУЖЕННЯ ЯК ЯВИЩЕ КУЛЬТУРИ В СИТУАЦІІ КРИЗИ

Категорією, яка описує онтологічну ситуацію порушення або розриву зв'язків індивіда із світом і відповідає поняттю втрати сенсу, є категорія відчуження. У вітчизняній традиції гуманітарних наук термін «відчуження» пов'язують, як правило, з марксистською філософією. Другим основним контекстом вживання цього терміну являється екзистенціальна традиція: перш за все, саме завдяки працям екзистенціалістів в середині ХХ століття відчуження було ідентифіковано як культурний феномен, уособленням якого стали персонажі романів Ф. Достоєвського, Ж.-П. Сартра, А Камю, Е.Гемінгуей, Г.Гессе та ін. [7]. Характерними особливостями цього культурно-історичного типу переживання дійсності стають втрата цінностей, втрата відчуття контролю над власним життям, підвищена чутливість до болісних переживань, пошук осмисленості і цінності в світі фантазії, за межами життя, втрата ідентичності. Однак аналіз історії поняття відчуження вказує на те, що воно відходить корінням до витоків європейської філософської та релігійної традиції.

Як відзначає М. Маркович, термін «відчуження» зустрічається ще в Арістотеля: відповідні грецькі слова означають «виключений із спільноти» або «передача власності» [2, с. 43]. Широкого розповсюдження уявлення про відчуження отримало в християнській теології. Як зауважує Е. Тьювсон, в іудео-християнській традиції міститься ідея про те, що зв'язок людини з Богом подібний близькості між двома людьми, і відчуження від Бога (як люблячого Отця), що виникає в результаті гріхопадіння або байдужості з боку людини, на кшталт відчуження від іншої людини, аналогічним чином може бути пов'язане з дерорганізацією «Я», почуттям провини, втратою ідентичності [6].

Сучасна традиція вживання терміну «відчуження» бере початок від Гегеля та Маркса. Ось як характеризує К. Маркс одне із центральних понять своєї соціальної філософії – відчужену трудову діяльність: «В силу об'єктивних соціально-економічних умов така діяльність є не самоціллю, а засобом для реалізації біологічних або соціальних потреб. Вона має вимушений характер і